

Letkumiehen mietteitä

Jukka Pekkarinen

Ylijohdaja

Valtiovarainministeriö, Kansantalousosasto

Myrskyn silmässä.

Eurokriisistä eteenpäin

Olli Rehn,

Otava, Helsinki 2012, 190 s.

Olli Rehn kuuluu kansainvälisesti vaikutusvaltaisimpiin suomalaisiin päätöksentekijöihin kautta aikojen. Aloittaessaan vuoden 2010 helmikuussa EU:n komission talousasioista vastavana komissaarina hän ei varmaan tiennyt, millaisiin myrskyihin joutuisi. Heti komissaarin aloitettua työnsä hän joutui keskelle Kreikan kriisiä, joka jatkuu yhä. Perästä seurasivat Irlannin pankkikriisi sekä Portugalin julkisen talouden umpikuja. Koko ajan pelätty Espanjan tilanne on sittemmin edennyt kriisin portaalle. Myös Italian tilanne on vaikea. Ongelmissa ovat myös Kypros ja Slovenia. Kokonais-tilannetta on pahentanut se, että euroalueen talousnäkyvät ovat koko tämän vuoden heikentyneet, pahimmin juuri kriisin kouriin joutuneissa maissa.

On ihailtavaa, että Rehn on ehtinyt kiireitensä keskellä kirjoittaa täysipainoisen teoksen. Tapahtumien kulun kirjaamisen ja kommentoinnin luomalta perustalta kirja avaa näköalo-

ja sekä historiaan että tulevaisuuteenkin. Eivätkä Rehnin kommentit rajoitu pelkästään talouspolitiikkaan vaan laajenevat monin paikoin taloushistoriaa ja koko yhteiskuntaa koskeviksi. Lopputulokset täyttää ”aikalaishistorian” tunnusmerkit, jotka tekijä itse on asettanut kirjalleen tavoitteeksi.

Kirjaa leimaa mielenkiintoinen vaatimattomuuden ja rohkeuden yhdistelmä. Rehn kuvaa EU-tehtävänsä eurooppalaisen vapaapalokunnan letkumiehen työksi. Hän muistuttaa, että kirja on kahden kesän työleirin tulos Mikkelin Korpikoskelta eikä mistään Brysselin norsunluutornista. Sopivan kohdan tullen letkumies ei toisaalta kaihda viittaamasta oman ajattelunsa rakennuspuina sellaisiin, ajattelultaan monessa suhteessa toisistaan poikkeaviin yhteiskuntatieteen suuriin klassikoihin, kuten Adam Smith, oma Anders Chydeniuksemme, Charles Darwin, Karl Marx, John Maynard Keynes, Joseph Schumpeter ja Ralf Dahrendorf. Uudemmat markkinatalouden epävakauden kriitikot, esimerkiksi Paul Krugman tai jo edesmennyt Hyman Minsky, poimitaan myös moneen otteeseen paloruiskun suuntauksen tueksi.

¹ Itse myrskyn silmä, tyyni tila syvän matalapaineen keskellä, mihin Rehnin tuoreen kirjan nimi viittaa, saattoi vallita juuri hänen valintansa aikaan.

Erityisesti kaksi juonetta herättää Rehnin kirjassa suomalaisen lukijan huomion. Ensimmäinen niistä on Rehnin kiusaantuneisuus Suomessa eurokriisin hoidon suhteen omaksutun linjan osalta. Hän tulee jopa yleistäneeksi, että Suomessa eurokriisiä pidetään ”vain” morali-teettina eikä ”suostuta tunnustamaan euron järjestelmävirheiden vaikutusta”. Kesän 2012 tunnelmissa Rehn uskaltaa toivoa, että meillä ”vakuuksista käydyin väännön sijaan” keskityttäisiin siihen ”miten velkakriisi voitetaan yhteisvoimin ja –toimin ja siten kyettäisiin palauttamaan koko euroalueen talous kestävän kasvun uralle”. Viime eduskuntavaalien alle ajoituneen Portugalin tukipaketin yhteydessä Rehn kertoo joutuneensa vastaamaan jatkuvasti Suomea koskeviin kysymyksiin. Hän toteaa Suomikuvan saaneen ”uuden värisävyin ja ”kovemmat kontrastit”.

Suomalaisiin kohdistuva kritiikki, niin kuin maltin miehenä tunnetun Rehnin arviot muiltakin osin, on kaiken kaikkiaan kuitenkin kohdeltiasta. Hän kokee omaksi roolikseen sillanrakentajan ”pohjoisen vakauskulttuurin” ja ”eteläisen yhteisökulttuurin” välillä.

Toinen huomiota herättävä juonne kirjassa ovat juuri tämän pohjoisen ja etelän välisen sillan rakennuspuut ja rakennusurakan eteneminen. Sillan tukipilareina Rehn pitää yhteisesti sovittujen pelisääntöjen noudattamista, erityisesti budjettikuria, riittävän suurta, yhteisesti rahoitettua palomuuria sekä yhteistä näkemystä euroalueen pitkän ajan kehittämissuunnasta. Hän pahoittelee useaan otteeseen sitä, että komission edustama linja – tiukan, ennakoivan talousseurannan ja vahvemman yhteisrahoituksen vakausvälinen yhdistelmä – ei riittävässä määrin onnistunut kevään 2010 neuvotteluissa. Kun ”isoa sinkoa” ei saatu muodostetuksi, palo pääsi leviämään ja letkumies on sen jälkeen

joutunut syöksymään yhdestä palopesäkkeestä toiseen.

Tulkintaa kohtaan voi esittää kysymyksiä. Olisiko kriisin leviäminen saatu todella estetyksi, jos singon tulivoima olisi alun alkaen saatu suuremmaksi? Epäilevän, euroalueen pohjoisen lohkon toimintalinjan perustana on ollut näkemys, että anteliaampi auttavan käden ojentaminen olisi johtanut kriisiuhan alaisissa maissa budjettikurin höllentymiseen ja talouden rakenteita korjaavien toimenpiteiden vesittymiseen. Oli miten oli, lopputuloksena oli muddling through -linja: pohjoinen lohko on myöntynyt kriisiin eri vaiheissa sen mittaisiin tukitoimiin, joita on pidetty välttämättöminä suurten kriisimaiden valtioiden pysyttämiseksi lainamarkkinoilla sekä euroalueen koossa pitämiseksi. Tällaisen räppimisen hinta on ollut kova. Mutta millaiseksi olisi muodostunut vaihtoehdoisen, anteliaamman linjan loppulasku? Tähän kontrafaktuaaliseen kysymykseen on vaikea vastata.

Kesän 2012 loppukirjaukset viestivät teki-jänsä toiveikkuudesta kriisin helpottumisen suhteen. Toiveikkuuden taustalla ovat pankkiunionin suhteen kesäkuun huippukokouksessa tehdyt ratkaisut. Näiden tulkinnasta on syksyn pimetessä tosin esitetty toisistaan poikkeavia käsityksiä. Pankkiunionin perustaminen on osoittautunut pitkäaikaisemmaksi ja mutkikkaammaksi urakaksi kuin kesän optimistisissä arvioissa esitettiin. Pankkiunioni voi auttaa tulevien kriisien estämiseen. Nykyisen kriisin ratkaisuun se ei taida ehtiä.

Rehn on toiveikas myös jäsenmaiden budjettikurin tehostamiseksi sovittujen toimenpiteiden vaikutuksen osalta. Hän pitää tehokkaina niitä uusia valvontavälineitä, joita komissio on saanut käyttöönsä sixpackin ja muiden Brysselissä viimeksi kuluneen vuoden aikana sovittu-

jen uusien pelisääntöjen myötä. Rehn näkeekin selviä merkkejä esimerkiksi Belgialle, Kyprokselle, Maltalle, Puolalle ja Unkarille annetun, uhkasakoin höystetyn ennakkovaroituksen vaikutuksista näiden maiden talouspolitiikkaan. Hän panee paljon toivoa myös ”EMU 2.0”:aan – tiekarttaan, jota van Rompuy, Barroso, Juncker ja Draghi laativat talous- ja rahaliiton vielä pidemmälle ulottuvaa uudistamista varten.

Rehnin loppuvisioiden toiveikkuuden voi kyseenalaistaa. Uusien, tiukempien sääntöjen tepsivyydestä ei ole vielä paljoa näyttöä. Talouspolitiikan toimeenpano on jäsenmaiden käsissä. Sitä on Brysselistä vaikea ajantasaisesti valvoa ja konkreettisesti ohjastaa. Sieltä monivaiheisen neuvotteluprosessin lopputuloksena lähtevät suositukset ovat sitä paitsi usein yleisluonteisia ja tulkinnanvaraisia. Jäsenmaiden budjettikuri ei finanssihallinnon puutteiden takia ole kaikilta osin edes niiden omassa hanskassa.

Sekä euroalueen jäsenmaat että finanssi-markkinoiden toimijat ovat toisaalta oppineet

kriisistä. Jäsenmaiden sisäisiä tasapainottomuuksia, ei vain julkisen talouden alijäämiä vaan myös hintakilpailukykyä ja vaihtotasetta, pidetään tarkemmin silmällä kuin aiemmin. Ennalta varottavat signaalit voivat vastaisuudessa siis olla voimakkaampia kuin euroalueen ensimmäisellä, huolettomalla vuosikymmenellä.

Kiistatonta on myös euroalueen tiivistyminen. Kriisi on aiheuttanut pitkäkestoisen, integraatiota syventävän sysäyksen. Tämän Rehn panee merkille. Hän toteaa myös, että syvenevä integraatio ei voi edetä ilman vastareaktioita, jos siltä puuttuu jäsenmaiden kansalaisten tuki. Tämä haaste pysyy. Mutta edessä voi olla myös toinen haaste, jonka Rehn jättää vähälle huomiolle. Talous- ja rahaliiton syveneminen lisää jännitteitä euroalueen maiden ja muiden EU-maiden välillä. Tämä lohkouma voi ravistella koko EU:n rakenteita. Letkumiehellä on ehkä vielä uusi urakka edessään. □